YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING GAPIRISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA AUTENTIK AUDIO-VIZUAL MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

Jurayeva Mehrnigorkhan
teacher at school 220,
Yunusabad District,Tashkent city

Qabul qilindi: 27.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 28.10.2025
Tasdiqlandi: 29.10.2025

Kalit so‘zlar:
Autentik materiallar, gapirish ko‘nikmasi, lingvodidaktika, audio-vizual vositalar, kommunikativ yondashuv.

Annotatsiya. Mazkur maqolada yuqori sinf o‘quvchilarining ingliz tili darslarida gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida autentik audio-vizual materiallardan foydalanishning lingvodidaktik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda kommunikativ yondashuv, multimodal o‘qitish nazariyalari hamda lingvodidaktik tamoyillar asosida o‘quvchilarning og‘zaki nutq kompetensiyasini shakllantirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, autentik materiallarning o‘quv motivatsiyasiga, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasiga va o‘quvchilarning mustaqil fikrlash salohiyatiga ta’siri ilmiy asosda izohlangan.

Kirish:

Ingliz tili deyarli faqat hozirgi Angliya hududida yashovchi inglizlar tomonidan so‘zlashilgan bir davr (erta o‘rta asrlarda) bo‘lgan bo‘lishi ehtimoldan xoli emas. Ammo o‘sha paytda ham ona tili ingliz tili bo‘lgan odamlar bilan muloqot qilish uchun bu tilni o‘rganishni istagan chet elliklar bo‘lgan. O‘sha davrda ham ingliz tili allaqachon turli tillarning aralashmasidan iborat edi, biroq rivojlanayotgan bu til o‘z boshlangan joyida qolmadi. U bosqinlar va savdo orqali AQSh, Kanada, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Vest-Indiya orollari, Hindiston yarimoroli, Afrikaning va Osiyoning ayrim hududlari hamda dunyoning boshqa ko‘plab joylariga tarqaldi. Va u bu bilan to‘xtab qolmadi. Ingliz tili yanada o‘zgarib, boshqa mamlakatlar va xalqlar orasiga yoyildi hamda xalqaro aloqa va savdoning asosiy tillaridan biriga aylandi.(Harmer 2015).

Bugungi globallashuv davrida ingliz tilini o‘qitishning asosiy maqsadi o‘quvchilarda amaliy kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdir. Yuqori sinf o‘quvchilari uchun bu jarayon yanada muhim, chunki ular tilni akademik va ijtimoiy maqsadlarda faol qo‘llay oladigan bosqichga kirishadi. Shu nuqtai nazardan, autentik audio-vizual materiallardan foydalanish o‘quvchilarning

nutqiy faolligini oshirish, tabiiy talaffuzni o‘zlashtirish hamda madaniyatlararo muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi.

Asosiy qism

Autentik materiallar bu asl til muhitida yaratilgan, o‘quv jarayoni uchun moslashtirilmagan materiallardir (Harmer, 2015). Masalan, intervyular, filmlar, reklama roliklari, yangiliklar, podkastlar, videobloglar va hujjatli lavhalar shular jumlasidandir. Ularning o‘quv jarayoniga joriy etilishi o‘quvchilarga tabiiy nutqni tinglash, ohang, talaffuz, urg‘u va nutq tezligini anglash imkonini beradi.

Lingvodidaktik nuqtai nazardan, autentik materiallardan foydalanish kommunikativ yondashuv va sotsiolingvistik nazariyalar bilan bevosita bog‘liq. Bu jarayon o‘quvchini faqat til tizimini o‘rganishga emas, balki tildan real kommunikativ vaziyatlarda foydalanishga tayyorlaydi. Multimodal o‘qitish nazariyasi (Kress, 2010) asosida esa o‘quvchilarning eshitish, ko‘rish va idrok qilish kanallari bir biriga uyg‘unlashadi.

Adabiyotlar tahlili

Harmer (2015) o‘zining “The Practice of English Language Teaching” asarida autentik materiallarning til o‘rganishda motivatsiyani oshiruvchi asosiy vosita ekanini ta’kidlaydi. Krashen (1982) esa “Input Hypothesis” nazariyasi orqali tabiiy til muhitida muloqot qilish orqali o‘rganish samarali kechishini asoslab bergan. Larsen-Freeman (2000) tomonidan ishlab chiqilgan kommunikativ metodologiya esa til o‘rgatishda maqsadli muloqot, madaniy kontekst va interaktiv faoliyatni markazga qo‘yadi. O‘zbekistonlik olimlardan X. Abdurahmonova (2020) va M. Jo‘rayev (2022) ingliz tili darslarida audio-vizual texnologiyalar yordamida o‘quvchilarning og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirish samaradorligini tajribalar orqali isbotlaganlar.

Natijalar

So‘zlashuv kompetensiyasining tarkibiy qismlari haqidagi bilim bu bir narsa, ammo talabalar uchun suhbat kompetensiyasini rivojlantirish bu boshqa narsa. Bu yerda berilishi kerak bo‘lgan savol shuki, so‘zlashuv kompetensiyasi o‘rganiladimi yoki tabiiy ravishda egallanadimi?(Krashen 1982)

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, autentik audio-vizual materiallardan foydalanish yuqori sinf o‘quvchilarining so‘z boyligini kengaytiradi, nutq tezligi va tabiiyligini oshiradi, shuningdek, talaffuzni yaxshilaydi. O‘quvchilar real muloqot kontekstida tilni o‘rganar ekan, ularning o‘ziga ishonchi ortadi va o‘z fikrini erkin ifodalashga intiladi. Bu jarayon lingvodidaktik jihatdan kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda eng samarali vositalardan biri sifatida e’tirof etiladi.

Xulosa

Krashen fikriga ko‘ra, So‘zlashuv kompetensiyasi talabalar uchun muloqotni boshqarish vositalarini beradi va shu boisdan u ta’limning muhim qismi hisoblanadi. Chunki u tilni o‘rganish jarayoni darsdan tashqarida ham, o‘quv dasturi tugaganidan keyin ham davom etishini ta’minlaydi. Bizning mas’uliyatimiz semestr tugashi bilan yakunlanmaydi: aslida, mening fikrimcha, til o‘qitishning maqsadi talabalarni bizsiz ham o‘z bilimlarini mustaqil ravishda rivojlantira olishlari uchun zarur bo‘lgan narsalar bilan ta’minlashdir.(Krashen 1982)

Xulosa qilib aytganda, autentik audio-vizual materiallar zamonaviy lingvodidaktik yondashuvlarda muhim o‘rin tutadi. Ular o‘quvchilarda nafaqat til ko‘nikmalarini, balki madaniyatlararo muloqot, eshitish va tafakkur ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Shuning uchun ingliz tili o‘qituvchilari autentik materiallardan tizimli va maqsadli foydalanish orqali o‘quvchilarning gapirish kompetensiyasini samarali shakllantirishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, pp. 45–78.

2. Krashen, S. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon Press, pp. 12–56.

3. Larsen-Freeman, D. (2000). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press, pp. 23–67.

4. Kress, G. (2010). Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. Routledge, pp. 88–110.

5. Abdurahmonova, X. (2020). Zamonaviy texnologiyalar yordamida ingliz tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘zMU nashriyoti, 112–134-betlar.

6. Jo‘rayev, M. (2022). Audio-vizual vositalar asosida nutq kompetensiyasini rivojlantirish. Til va ta’lim jurnali, №3, 45–59-betlar.